

Магістр 1 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ ХІМІЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Анотация. Проведено стратегічний аналіз розвитку підприємств хімічної промисловості України. Визначено сильні та слабкі сторони, загрози та можливості галузі за допомогою SWOT-аналізу. Розглянуто основні фактори макросередовища, а саме політику, економіку, соціум і технологію з використанням PEST-аналізу.

Аннотация. Проведен стратегический анализ развития предприятий химической промышленности Украины. Определены сильные и слабые стороны, угрозы и возможности отрасли с помощью SWOT-анализа. Рассмотрены основные факторы макросреды, а именно политика, экономика, социум и технология с использованием PEST-анализа.

Annotation. A strategic analysis of the chemical industry of Ukraine has been conducted. Strengths and weaknesses, threats and opportunities of the industry have been determined using SWOT-analysis. The basic factors of macroeconomic environment such as politics, economy, society and technology have been considered using PEST-analysis.

Ключові слова: SWOT-аналіз, PEST-аналіз, хімічна промисловість, загрози, можливості, сильні сторони, слабкі сторони, конкурентоспроможність.

Хімічна промисловість є однією з провідних у структурі сучасної економіки України. Від її розвитку, як і від розвитку машинобудування, значною мірою залежить науково-технічний прогрес. Комплекс хімічних виробництв виготовляє продукцію для всіх основних галузей промисловості, транспорту, сільського господарства, оборони, побутового обслуговування та інших сфер діяльності. Він істотно впливає на рівень і темпи розвитку економіки в цілому.

Сучасний стан розвитку хімічної промисловості України визначається несприятливими чинниками макроекономічної ситуації та симптомами проявлення нової хвилі економічної кризи, особливо для експортно-орієнтованих підприємств хімічної промисловості. Дослідження стану хімічної промисловості України спрямоване на стратегічний аналіз діяльності підприємств хімічної промисловості з урахуванням складних причинно-наслідкових зв'язків факторів зовнішнього та внутрішнього середовища і результатів діяльності.

Хімічна галузь є одним із провідних чинників, що формує основи національної економіки та експортного потенціалу України. Це підкреслюється в працях таких вітчизняних вчених, як: Науменко Р. П., Тарасова Н. В., Н. Якубовський, Савченко А. А., Л. Федулова [1 – 5].

Метою статті є проведення стратегічного аналізу розвитку підприємств хімічної промисловості України для підвищення ефективності її діяльності у сучасних умовах.

Для більш детального дослідження факторів зовнішнього середовища слід побудувати матрицю PEST-аналізу (табл. 1), за допомогою якої необхідно визначити методом експертних оцінок, який з факторів зовнішнього середовища найбільше впливає на розвиток хімічної промисловості України.

Аналіз сучасного стану факторів зовнішнього середовища надасть змогу побачити, який з факторів зовнішнього середовища найбільше впливає на розвиток хімічної промисловості України. Для більш детального дослідження факторів зовнішнього середовища слід побудувати матрицю PEST-аналізу (табл. 1), за допомогою якої необхідно визначити методом експертних оцінок, який з факторів зовнішнього середовища найбільше впливає на розвиток хімічної промисловості України.

Якісні оцінки сформовані менеджерами підприємств хімічної промисловості. Експертним шляхом для кожного фактора встановлюємо вагу та бал. Вага фактора відображає його значущість у групі (за умови, що вплив усіх факторів однієї групи становить "1"). Бал фактора встановлюється за шкалою від 1 до 7 і відображає ступінь урахування цього фактора у діяльності підприємства (1 – фактор не враховується; 7 – вплив фактора максимально враховується під час розробки стратегії підприємства).

PEST-аналіз факторів макросередовища хімічної промисловості України

P	Політика	вага	бал	оцінка	E	Економіка	вага	бал	оцінка
	1. Ступінь впливу держави на хімічну галузь	0,15	5	0,75		1. Конкуренція на ринку і в галузі	0,3	5	1,5
	2. Політична ситуація	0,3	3	0,9		2. Рівень інвестування галузі	0,15	3	0,45
	3. Недосконалість законодавства	0,1	7	0,7		3. Попит та пропозиція	0,25	7	1,75
	4. Розподіл державних замовлень на хімічну продукцію	0,2	4	0,8		4. Нестабільність валютного курсу	0,1	4	0,4
	5. Ставка оподаткування	0,1	6	0,6		5. Зростання цін на ресурси	0,07	2	0,14
	6. Політичні погляди замовників	0,1	1	0,1		6. Ціни на енергоносії	0,08	6	0,48
	7. Поправки до законодавчої бази	0,05	2	0,1		7. Митне регулювання та митні тарифи	0,05	1	0,05
	Усього	1	–	3,95		Усього	1	–	4,77
S	Соціум	вага	бал	оцінка	T	Технологія	вага	бал	оцінка
	1. Потреба населення у продукті	0,15	7	1,05		1. Вплив технологічних нововведень у сфері автоматизації управління	0,12	4	0,48
	2. Якість життя населення	0,25	4	1		2. Застарілість виробництва	0,13	6	0,78
	3. Зниження купівельної спроможності	0,25	6	1,5		3. Науково-технічний прогрес та перехід на нову сировину	0,15	3	0,45
	4. Схильність населення до використання продукції	0,1	5	0,5		4. Виробничий потенціал	0,25	7	1,75
	5. Об'єм замовлення потенційними споживачами	0,1	3	0,3		5. Доступність та необхідність оновлення виробничих технологій	0,2	5	1
	6. Шкідливість виробництва для навколишнього середовища	0,08	1	0,08		6. Технологічні нововведення у сфері автоматизації виробництва	0,09	2	0,18
	7. Неготовність споживачів до змін	0,07	2	0,14		7. Використання важко добувної сировини	0,06	1	0,06
	Усього	1	–	4,57		Усього	1	–	4,7

Після формування груп факторів, які впливають на макросередовище галузі, та розрахунку оцінки для кожної групи факторів, можна зробити висновок про різне значення показників та відповідно різний вплив груп на галузь у цілому.

Чотири групи факторів впливу зовнішнього середовища було сформовано політичними, економічними, соціально-демографічними та техніко-технологічними факторами. Найменшу оцінку – 3,95 – отримали політичні фактори. На другому місці соціально-демографічні фактори, що визначаються необхідністю користування продуктами та зниженням купівельної спроможності населення та іншими не менш важливими факторами для галузі. Виробнича діяльність хімічної галузі має переважно сезонний характер.

Найбільш вагомою групою факторів, що впливають на макросередовище галузі, стали економічні фактори з оцінкою 4,77. Питому вагу з цих факторів займають конкуренція на ринку і в галузі, попит та пропозиція, ціни на енергоносії, вони є найбільш значущими в групі. Дещо меншу оцінку отримала група техніко-технологічних факторів, дуже важливих, особливо в сучасному становищі галузі та її технічному оснащенні.

Аналіз сучасного стану хімічної промисловості надає змогу побачити її сильні та слабкі сторони, завдяки чому стає можливим своєчасне реагування на зміни кон'юнктури ринку та підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників. Для вирішення даного завдання слід побудувати матрицю SWOT-аналізу на прикладі підприємства хімічної промисловості України "Сєверодонецьке об'єднання АЗОТ" (табл. 2).

Таблиця 2

Матриця SWOT-аналізу хімічної промисловості України

S (strength) – Сильні сторони	W (weaknesses) – Слабкі сторони
Велика частина підприємств – приватна власність	Зношеність виробничої бази
Близькість до найбільших родовищ мінералів	Висока частка витрат на підтримку і відновлення основних фондів
Високоякісна кінцева продукція	Високі витрати на транспортування
Впевнене зростання хімічної промисловості	Високі витрати на підтримку інфраструктури
Великий і розвинений комплекс хімічної промисловості	Кліматичні умови
Широкий асортимент товарів	Недостатній рівень інвестицій
Виробництво унікальної продукції	Екологічні проблеми виробництва
Тривала історія (марка, бренд)	Сировинна імпортозалежність
O (opportunities) – Можливості	T (threats) – Загрози
Провідні позиції виробництва добрив в Україні	Зростання тарифів на перевезення кінцевої продукції

Нааявність хімічних факультетів у найбільших ВНЗ	Швидкий розвиток великих світових компаній-конкурентів
Фінансова підтримка сільськогосподарських товаровиробників	Валютні коливання через світову фінансову кризу
Збільшення глибини переробки нафти та нафто-продуктів	Падіння попиту на продукцію від країн довгострокових партнерів
Митно-тарифні обмеження конкуруючого імпорту	Постійне підвищення цін на газ
Перспективний внутрішній ринок	Зростання цін на енергоносії

Класичний SWOT-аналіз передбачає визначення сильних і слабких сторін у діяльності фірми, потенційних зовнішніх загроз і сприятливих можливостей і їх оцінку щодо стратегічно важливих конкурентів.

У цілому, проведення SWOT-аналізу зводиться до складання "матриці SWOT-аналізу". У відповідні комірки матриці необхідно занести сильні і слабкі сторони підприємства, а також ринкові можливості та загрози.

Перший крок SWOT-аналізу – оцінка власних сил організації. Для оцінки підприємства можна скористатися таким списком параметрів: організація, виробництво, фінанси, інновації, маркетинг.

Другий крок SWOT-аналізу – оцінка ринку. Цей етап дозволяє оцінити ситуацію поза підприємством і зрозуміти, які є можливості, а також яких загроз варто побоюватися (і, відповідно, заздалегідь до них підготуватися).

За основу у ході оцінки ринкових можливостей і загроз можна взяти такий список параметрів: фактори попиту, фактори конкуренції, фактори збуту, економічні фактори, політичні та правові чинники, науково-технічні фактори, соціально-демографічні фактори, соціально-культурні фактори, природні та екологічні чинники, міжнародні чинники.

Аналізуючи дані результати, можна зазначити, що наявна в цілому конкурентна по країні та регіону хімічна промисловість, основними перевагами якої є близькість до родовищ мінералів, висока частка приватного сектору як серед приватного підприємництва, так і серед найбільших підприємств, а також обробка сировини до рівня кінцевого продукту. Існує необхідність зміцнюватися в даній позиції шляхом перегляду існуючих технологій обробки та видобутку сировини, з метою здешевлення виробництва.

Щодо можливостей, можна зазначити, що провідні позиції з виробництва багатьох видів хімічної продукції в Україні характеризують даний регіон на рівні України як регіон із розвинутою хімічною промисловістю. Дана обставина є важливим фактором для залучення інвестицій у дану галузь. Участь регіону у таких проектах, як будівництво федеральних магістралей, автомобільних, залізничних відіграє позитивну роль для хімічної галузі.

Слабкі сторони – це сильна залежність провідних виробництв галузі від енергоносіїв, оскільки велику частину доданої вартості кінцевого продукту становлять ціни на газ і нафту; сильна віддаленість від основних ринків збуту проблемою є транспортування кінцевої продукції (судноплавний сезон починається пізньою весною і закінчується восени). Оптимальним буде крок зі створення розподіленої мережі каналів збуту і складів у безпосередній близькості від найважливіших транспортних шляхів.

Основною загрозою в хімічній промисловості України є зростання тарифів на енергоносії, а точніше на газ, який є основним видом палива в хімічній промисловості. Адже не варто забувати, що 60 – 70 % собівартості продукції хімічної галузі становлять витрати на газ. Тому результатом підвищення цін на газ буде підвищення цін і на саму хімічну продукцію, що призведе до різкого скорочення попиту на неї на світовому ринку. На тлі зростаючих цін на паливо більш конкурентоспроможними стають хімічні галузі тих держав, у яких у вартість кінцевого продукту мінімальна.

Виходячи з табл. 2, можна зазначити, що за допомогою сильних сторін та можливостей галузь може зменшити негативний вплив загроз та зміцнити слабкі сторони.

Спираючись на проведений стратегічний аналіз розвитку хімічної промисловості України, можна зробити такі висновки: в діяльності виробників хімічної промисловості подовжують проявлятися реалії фінансово-економічної кризи та наслідки зниження внутрішнього та зовнішнього попиту на хімічну продукцію. У той же час слід зазначити, що глобалізація світових ринків та активізація хімічної промисловості країн Азії та Європи підвищують рівень конкуренції. У зв'язку з цим, на думку автора, національним виробникам необхідно підвищити конкурентоспроможність продукції, що випускається, і тим самим забезпечити конкурентоспроможність підприємства.

Наук. керівн. Журавльова І. В.

Література: 1. Науменко Р. П. Аналіз стратегії розвитку підприємств хімічної промисловості [Електронний ресурс] / Р. П. Науменко. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/prom/2011_3/Naumenko.pdf. – Назва з екрану. 2. Тарасова Н. В. Сучасні проблеми розвитку хімічного комплексу України промисловості [Електронний ресурс] / Н. В. Тарасова. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/prvs/2007_3/0967.pdf. – Назва з екрану. 3. Якубовский Н. Концептуальные основы стратегии развития промышленности Украины на период до 2017 года / Н. Якубовский, В. Новицкий, Ю. Киндзерский // Экономика Украины. – 2007. – № 11. – С. 4–20. 4. Савченко А. А. Аналіз хімічної промисловості [Електронний ресурс] / А. А. Савченко. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/8_nmiv_2012/economics/3_103957.doc.htm. – Назва з екрану. 5. Федулова Л. Перспективы инновационно-технологического развития промышленности Украины / Л. Федулова // Экономика Украины. – 2008. – № 7. – С. 24–36. 6. Ардашева Е. П. Инновационные приоритеты программы развития нефтехимического комплекса региона / Е. П. Ардашева // Менеджмент инноваций. – 2010. – № 2. – С. 124–136.